

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА»**

ГОНЧАРОВА ОЛЬГА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 339.92 (043.3)

**РОЗВИТОК ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ БІЗНЕС-ГРУП В ПАРАДИГМІ
ГЛОБАЛЬНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ**

Спеціальність 08.00.02 – світове господарство і
міжнародні економічні відносини

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

КИЇВ – 2012

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі міжнародного менеджменту ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, м. Київ.

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
Кальченко Тимур Валерійович
ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»,
заступник завідувача кафедри міжнародного менеджменту

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Кредісов Анатолій Іванович
Інститут міжнародних відносин
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка,
професор кафедри міжнародного бізнесу

кандидат економічних наук, доцент
Федірко Олександр Анатолійович
ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»,
заступник завідувача кафедри європейської інтеграції

Захист відбудеться «_14_» травня 2012 р. о 14⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.006.02 у ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» за адресою: 03680, м. Київ, проспект Перемоги, 54/1, ауд. 203.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» за адресою: 03113 м. Київ, вул. Дегтярівська, 49 г, ауд. 601.

Автореферат розісланий «_14_» квітня 2012 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
доктор економічних наук, професор

Л.Л. Антонюк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. У глобальних умовах формується новітня парадигма глобального менеджменту, яка, з одного боку, характеризується складністю, суперечливістю форм та механізмів, інституційною незбалансованістю, наявністю різновекторних управлінських центрів, а з іншого – дозволяє раціоналізувати поведінку залучених до неї учасників, забезпечує нову систему зв'язків між суб'єктами, гарантує динамічні конкурентні переваги. На сьогодні парадигма глобального менеджменту припускає можливість коригування її форм та характеру побудови. Саме тому особливо важливим є визначення місця і ролі окремих її ланок, серед яких головними є транснаціональні бізнес-групи, які виступають ключовими суб'єктами глобальної економіки, не тільки багато в чому визначаючи основні тенденції її розвитку, але і впливаючи на макроекономічну політику більшості країн. Нові форми конкуренції на світових ринках і високий ступінь операційної технологічності стають каталізаторами пошуку ефективних стратегій управління корпоративним сектором, які реалізуються через нові форми взаємодії бізнес-груп різних країн, створення альянсних, метакорпоративних, віртуальних та інших форм співробітництва.

Актуалізується і дослідження проблем формування та діяльності бізнес-груп в Україні, оскільки на принципову увагу заслуговує оцінка масштабності та глибини транснаціоналізації вітчизняного бізнесу, його готовності до паритетного інкорпорування в глобальні управлінські системи.

Теоретико-методологічні та організаційні аспекти формування, функціонування і розвитку корпоративного сектору перебувають у полі зору зарубіжних дослідників-економістів: Т. Алмор-Еллемерса, Дж. Белла, Дж. Ботона, Б. Гарретта, Дж. Гелбрейта, П. Гуглера, Д. Джоббера, П. Друкера, П. Дюссожа, М. Кастельса, К. Кларка, Дж. Келлі, Дж. Б. Куінна, Дж. Ланкастера, Д. Монтгомері, Д. Норта, А. Рудмена, В. Хофлера та багатьох інших.

В останні роки українськими вченими був підготовлений цілий ряд досліджень, у яких розглядаються й аналізуються окремі аспекти глобального менеджменту і транснаціоналізації світової економіки. Особливу увагу привертають праці Л.В. Батченко, О.Г. Білоруса, В.А. Білошапки, Т.В. Кальченка, А.І. Кредісова, Д.Г. Лук'яненка, О.О. Любіцевої, А.А. Мазаракі, Т.М. Мельник, Т.В. Орехової, Є.Г. Панченка, Ю.М. Пахомова, А.М. Поручника, О.І. Рогача, В.В. Рокочі, Л.В. Руденко-Сударєвої, А.П. Румянцева, В.Р. Сіденка, С.В. Сіденко, В.М. Співака, А.С. Філіпенка, Т.М. Циганкової, О.А. Швиданенка та інших дослідників. Водночас можна відзначити незначну кількість комплексних досліджень з даної проблематики, посиленої уваги також потребує і аналіз форм корпоративної інтеграції, зокрема транснаціональних бізнес-груп, їх ролі в новітній глобалізованій інституційній системі.

Актуальність дослідження проблем розвитку транснаціональних бізнес-груп у парадигмі глобального менеджменту на фоні недостатньої кількості теоретичних і практичних розробок у даній сфері в Україні обумовили вибір теми і цільову спрямованість дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано в рамках міжкафедральної науково-дослідної теми «Ресурси і моделі глобального економічного розвитку» (номер державної реєстрації 0106U004357) факультету міжнародної економіки і менеджменту ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана». Результати досліджень автора використані в розділах «Становлення системи глобального менеджменту», «Конкурентоспроможність і проблема лідерства в глобальній економіці». Також дисертаційну роботу виконано в рамках науково-дослідних тем «Розроблення моделі макроекономічного прогнозування на довгостроковий період» (номер державної реєстрації 0111U003864) та «Науково-методичне забезпечення розроблення проекту Державної програми економічного і соціального розвитку України на 2012 рік» (номер державної реєстрації 0111U00602212) Науково-дослідного економічного інституту Міністерства економічного розвитку і торгівлі України. Матеріали автора були використані при сценарному прогнозі міжнародних злиттів і поглинань у промисловості та банківському секторі за участю українських підприємств та організацій.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є визначення потенціалу розвитку транснаціональних бізнес-груп у парадигмі глобального менеджменту та обґрунтування ефективних форм корпоратизації української економіки.

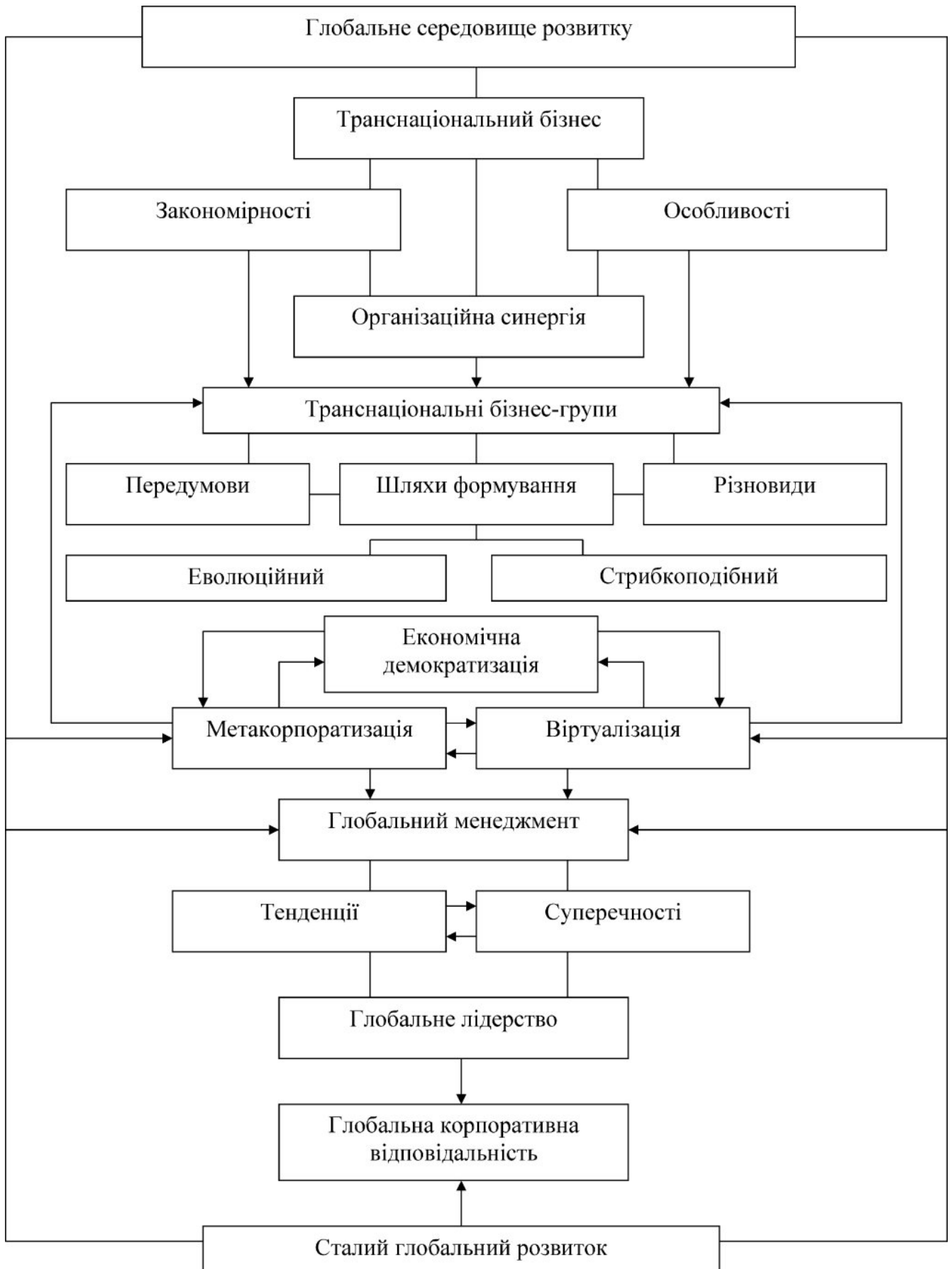
Згідно з темою, метою та логікою дисертаційного дослідження визначено коло поставлених у роботі завдань:

- розкрити закономірності й сучасні особливості транснаціоналізації;
- виокремити організаційну синергію транснаціональних корпорацій в глобальному бізнес-середовищі;
- охарактеризувати тенденції та суперечності становлення глобального менеджменту;
- дослідити еволюцію транснаціональних структур у розвинутих економіках;
- проаналізувати процеси створення і розвитку транснаціональних бізнес-груп у нових ринкових економіках;
- охарактеризувати організаційні форми метакорпоратизації в транснаціональному бізнесі;
- розглянути фактори глобального корпоративного лідерства;
- спрогнозувати варіативність взаємодії України з корпоративним сектором глобальної економіки.

Логіку дисертаційного дослідження подано на рис. 1.

Об'єктом дослідження виступають процеси транснаціоналізації діяльності бізнес-груп у глобальному середовищі.

Предметом дослідження є система умов, факторів та інструментів функціонування корпоративних бізнес-структур у системі глобального менеджменту.

Рис.1. Логіка дисертаційного дослідження

Методи дослідження. Методологічну базу дисертаційного дослідження становлять історико-логічний та системний підходи до аналізу економічних явищ і процесів з використанням комплексу методів, зокрема: історичний метод, метод систематизації та узагальнень (дослідження теоретично-методологічних аспектів парадигми глобального управління), структурний аналіз, метод аналізу і синтезу, порівнянь, групувань та економіко-статистичні методи (дослідження динаміки і тенденцій розвитку корпоративного сектору у світі та в Україні), методи порівнянь, апроксимації та прогностичний методи (розробка практичних рекомендацій та обґрунтування результатів дослідження).

Використано широке коло вітчизняних і зарубіжних літературних джерел, Закони України, Укази Президента України, Постанови Кабінету Міністрів України, офіційні матеріали Державної служби статистики України, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, офіційні дані та публікації міжнародних організацій (Світового банку, Світової організації торгівлі, ЮНКТАД, Організації економічного співробітництва і розвитку, Міжнародного валютного фонду), Європейського Союзу, результати наукових досліджень ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Української академії зовнішньої торгівлі, інформаційні та аналітичні матеріали ряду міжнародних експертних асоціацій та рейтингових агентств, інтернет-ресурс.

Наукова новизна одержаних результатів. У ході дослідження розроблено класифікацію, здійснено систематизацію тенденцій, закономірностей, особливостей розвитку та функціонування транснаціональних бізнес-груп, визначено їх місце і роль в умовах формування парадигми глобального менеджменту. Найважливіші результати, що характеризують наукову новизну дисертаційного дослідження, розроблені автором особисто і виносяться на захист, полягають у такому:

вперше:

- визначено загальностратегічну обумовленість і профіль участі у транснаціональних бізнес-групах, які формуються показниками інформаційної відкритості, податкової, технологічної, операційної оптимізації, організаційної модернізації, раціоналізації ресурсного використання, інтернальної управлінської гармонізації; ідентифіковано параметри оцінки ефективності менеджменту діяльності транснаціональних бізнес-груп, що полягають у максимізації позитивних синергетичних ефектів, поглибленні системної партнерської взаємодії, реконфігурації інвестиційного портфеля, забезпеченні кадрової координації та поширенні регіональної експансії; аргументовано доведено пріоритетність створення глобальних стратегічних альянсів як організаційної форми транснаціональних бізнес-груп і охарактеризовано їх крос-культурні особливості (переважно маркетинговий профіль діяльності північно-американських альянсів, дослідницькі пріоритети альянсів Європейського Союзу, ефективна реалізація виробничих функцій у японських міжнародних стратегічних альянсах);

удосконалено:

- інструменти державної політики з управління процесами транснаціоналізації, гарантування одночасного захисту національного виробника

у визначених пріоритетних галузях і створення передумов ефективної інтернаціоналізації діяльності національних компаній; при цьому збалансована система державного регулювання іноземних інвестицій нівелює можливі негативні впливи інвестиційної діяльності ТНК на економічні процеси в Україні; напроми участі українських компаній у транснаціональних бізнес-групах з визначенням пріоритетності охоплення ринків транзитивних економік, раціональної інтеграції в існуючі транснаціональні угруповання, розширення участі в мережевих структурах і використання новітніх аутсорсингових технологій;

– визначення поняття «парадигма глобального менеджменту», яка являє собою сукупність концептуальних підходів, моделей та інноваційних управлінських методик, що ефективно реалізуються провідними транснаціональними бізнес-групами на глобальних ринках; підходи до аналізу діяльності транснаціональних бізнес-груп на основі використання функціонально-регіональної матриці, яка дозволяє виявити ключові особливості їх діяльності у розрізі основних функцій (операційно-складальних, маркетингових, виробничих і дослідницьких) у країнах Північної Америки, Європейського Союзу та Японії;

дістали подальший розвиток:

– типологічні ознаки та систематизація транснаціональних бізнес-груп, що представлені: характером спеціалізації, організаційно-правовими формами інтеграції, видами зв'язку між структурними елементами, масштабами діяльності, географією походження (при цьому виявлено і охарактеризовано географічну детермінованість організаційної форми транснаціональних бізнес-груп);

– дослідження тенденцій розвитку транснаціональних бізнес-груп у глобальному середовищі, зокрема: мінімізації трансакційних і виробничих витрат, формуванні конкурентних переваг у сфері технологічного розвитку, гнучкості щодо присутності у прогресивних і депресивних галузях економіки, узгодження корпоративних і державних програм дій; обґрунтування ключової ролі глобальних стратегічних альянсів як моделі організації бізнесу у високотехнологічних галузях (програмне забезпечення, фармацевтика, телекомунікації, медичне обладнання, вимірювальні прилади).

Практичне значення одержаних результатів Отримані в результаті дисертаційного дослідження теоретичні положення та розроблені автором практичні рекомендації можуть бути використані в діяльності органів виконавчої та законодавчої влади України для забезпечення оптимальних умов формування транснаціонального характеру економіки України. Матеріали дисертаційного дослідження можуть бути корисними топ-менеджменту національних компаній при ідентифікації найкращої світової практики щодо підвищення темпів та визначення векторів розвитку транснаціональних компаній у контексті глобального менеджменту.

Отримані результати дістали своє впровадження на загальнодержавному рівні, зокрема, при вдосконаленні організаційних, нормативних і законодавчих заходів економічної політики України департаментом розвитку реального сектору економіки Міністерства економічного розвитку і торгівлі України (довідка № 3731-04/9773-12 від 16.01.2012 р.); у ході реалізації науково-дослідних тем «Розроблення моделі макроекономічного прогнозування на довгостроковий період» (номер державної реєстрації 0111U003864) та «Науково-методичне

забезпечення розроблення проекту Державної програми економічного і соціального розвитку України на 2012 рік» (номер державної реєстрації 0111U00602212) Науково-дослідним економічним інститутом (довідка № 1/24-а від 23.01.2012 р.).

Результати дослідження впроваджено на підприємствах: ТОВ «Кий-Трейдінг» (довідка № 125 від 25.05.2011 р.) при розробці стратегії міжнародного розвитку на 2012–2014 рр., ТОВ «Євросет» (довідка № 256/17 від 12.09.2011 р.) у контексті розширення міжнародного співробітництва; ТОВ «Експерт-Холдинг» (довідка № 181-14 від 19.12.2011 р.) при обґрунтуванні місії та стратегії компанії, створенні системи управління конкурентоспроможністю з метою посилення позицій компанії на міжнародному ринку консультативних послуг, ПАТ КБ «Хрещатик» (довідка № 13213/12/01-12 від 12.01.2012 р.) у процесі економіко-стратегічного управління діяльністю та розвитком банку.

Матеріали та результати дослідження впроваджено також у навчальний процес ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» під час розроблення робочих програм, науково-методичного забезпечення та викладання дисциплін «Глобальна економіка», «Міжнародний менеджмент» та «Управлінська результативність у міжнародному бізнесі» на факультеті міжнародної економіки та менеджменту (довідка від 23.01.2012 р.).

Особистий внесок здобувача. Усі наукові результати, які викладені в дисертаційному дослідженні та виносяться на захист, одержані автором особисто.

Апробація результатів дисертаційного дослідження Основні положення та висновки результатів дослідження доповідалися та обговорювалися на восьми конференціях, зокрема на: міжнародній науково-практичній конференції «Євроатлантична інтеграція України: можливості та перспективи» (м. Вінниця, березень 2008 р.); міжнародній конференції молодих учених і студентів «Інноваційні процеси економічного і соціально-культурного розвитку: вітчизняний та зарубіжний досвід» (м. Тернопіль, березень 2008 р.); міжнародній науково-практичній конференції молодих вчених «Економічний і соціальний розвиток України в ХХІ столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації» (м. Тернопіль, лютий 2009 р.); міжнародній науковій конференції «Інноваційний розвиток суспільства за умов крос-культурних взаємодій» (м. Суми, квітень 2009 р.); міжнародній науково-практичній конференції «Євроінтеграційний вибір України та проблеми макроекономіки» (м. Дніпропетровськ, квітень 2010 р.); міжнародній науково-практичній конференції «Національні економічні стратегії розвитку в глобальному середовищі» (м. Київ, квітень 2010 р.); міжнародній науково-практичній конференції «Транскордонне співробітництво як важлива складова євроінтеграційних процесів України» (м. Чернівці, травень 2010 р.); міжнародній науково-практичній конференції «Підприємницька діяльність в Україні: проблеми розвитку та регулювання» (м. Київ, травень 2010 р.).

Публікації. За темою дисертаційного дослідження опубліковано 17 наукових праць, з них вісім статей у наукових фахових виданнях і дев'ять тез, матеріалів і статей у збірниках міжнародних, наукових, всеукраїнських, міжвузівських науково-теоретичних і науково-практичних конференцій. Загальний обсяг опублікованих робіт становить 6,3 д.а.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг роботи викладено на 198 сторінках. Дисертація містить 15 таблиць на 16 сторінках, 16 рисунків на 7 сторінках, 2 додатки на 4 сторінках. Список використаних джерел налічує 207 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, сформульовано мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, визначено методологічну базу і методи дослідження; показано наукову новизну, теоретичне та практичне значення одержаних результатів роботи.

У **розділі 1 «Формування сучасної парадигми глобального менеджменту»** розкрито теоретичні концепції транснаціоналізації, визначено тенденції і суперечності становлення парадигми глобального менеджменту, охарактеризовано концептуальні засади корпоративних методик управління.

Доведено, що традиційний інструментарій менеджменту поступово втрачає адекватність сучасним закономірностям і тенденціям світового розвитку. При цьому зазначено, що коли на глобальному ринку, поряд з причинно-наслідковими зв'язками, виникають і розвиваються недетерміновані зв'язки, проблема зниження регульованості міжнародної економіки обумовлюється відсутністю ефективно діючих глобальних управлінських інституцій, здатних не тільки передбачати характер і складність таких зв'язків, але і спрямовувати їх розвиток у конструктивне русло стабільного економічного розвитку.

Проведений аналіз феномену транснаціоналізації дозволив встановити, що основні параметри транснаціонального виробництва забезпечують розширення ступенів свободи системи, тим самим створюючи її переваги у порівнянні з іншими формами організації виробництва. Зокрема, розвиток міжнародної мережі виробництва дає можливість для значного розширення ринків, дозволяє обійти митні та інші торговельні бар'єри, забезпечує доступ до вигідних іноземних факторів виробництва (природних, трудових, технологічних та ін.), скорочення транспортних витрат. При цьому маневрування в рамках міжнародно організованого виробництва дозволяє використовувати переваги, пов'язані з розбіжностями у діловому циклі, економічній політиці, рівнях податків, темпах інфляції, технічних стандартах, стабільності валют, а концентрація і централізація фінансових ресурсів (інвестиційних і оборотних коштів), інтеграція зусиль у сфері НДДКР – реалізувати транснаціональним структурам ефект технологічного лідерства й підвищувати власну конкурентоспроможність. У цьому контексті встановлено, що формування транснаціональних бізнес-груп у глобальних умовах є вмотивованим, перш за все, необхідністю інтеграції конкурентних технологій економічних агентів за умов широкої продуктової диверсифікації і активної географічної експансії.

Констатовано, що транснаціоналізація отримує нову якість, оскільки, навіть охоплюючи 2/3 обсягів міжнародної торгівлі та міжнародного переміщення капіталу, 4/5 міжнародного обміну технологіями і виробляючи більше половини світового ВВП, транснаціональні бізнес-групи і досі мають нерезистентну до

кризових умов систему менеджменту. Саме тому лідерські амбіції менеджменту корпорацій у поєднанні з динамічною квазіекономічною культурою спрямовуються на новітні якісні структурно-організаційні зрушення в напрямі становлення мережових структур управління. При цьому охарактеризовано конкурентні переваги мереж, які полягають у наступному: підвищення адаптивності корпорацій; концентрація діяльності на пріоритетних галузях спеціалізації; суттєве скорочення витрат; залучення до спільної діяльності в межах мережі найкращих партнерів.

Доведено, що сучасний мережовий формат реалізується в об'єднанні корпорацій у формі міжкорпораційних транснаціональних стратегічних альянсів, у результаті чого ліквідуються кордони між їх учасниками і встановлюється їх взаємодія у формі пов'язаних між собою, але певною мірою незалежних компаній різних розмірів і з різних галузей.

У розділі 2 «Аналіз діяльності транснаціональних бізнес-груп» охарактеризовано сутність, сучасні форми, динаміку розвитку, еволюцію підходів до вивчення, дослідження регіональних особливостей діяльності та регуляторної функції транснаціональних бізнес-груп.

Констатовано, що основні теоретичні підходи до вивчення та класифікації бізнес-груп детермінуються рівнем розвитку економічних систем країн. При цьому зазначено, що олігархічно-кланові та промислово-фінансові групи є унаочненням негнучкої та ієрархізованої моделі управління країн, що розвиваються, і країн з транзитивною економікою; водночас переважання альянсних форм корпоративної взаємодії є характерним для розвинутих економік.

Аналіз засвідчив, що класифікація основних видів інтеграційної взаємодії та чинники інтеграції бізнес-груп ґрунтуються на критеріях селекції оптимальної організаційної форми, масштабі територіального охоплення, організаційно-галузових ознаках, способах побудови зв'язків, сфері діяльності, ступені централізації управлінських функцій (рис. 2).

Виявлено дуалістичний вплив діяльності бізнес-груп на політику держав базування та приймаючих країн. При цьому увага акцентується на ефективних механізмах впливу транснаціональних бізнес-груп на ключові напрями державної політики, на причинах і наслідках такого впливу, основних стратегіях взаємодії бізнес-груп з політиками.

У дослідженні визначено основні фактори лобіювання бізнес-групами певної динаміки політичного курсу, зокрема: ендогенні (інтереси політиків, виборців) та екзогенні фактори (зовнішні чинники, що вимагають реакції з боку уряду).

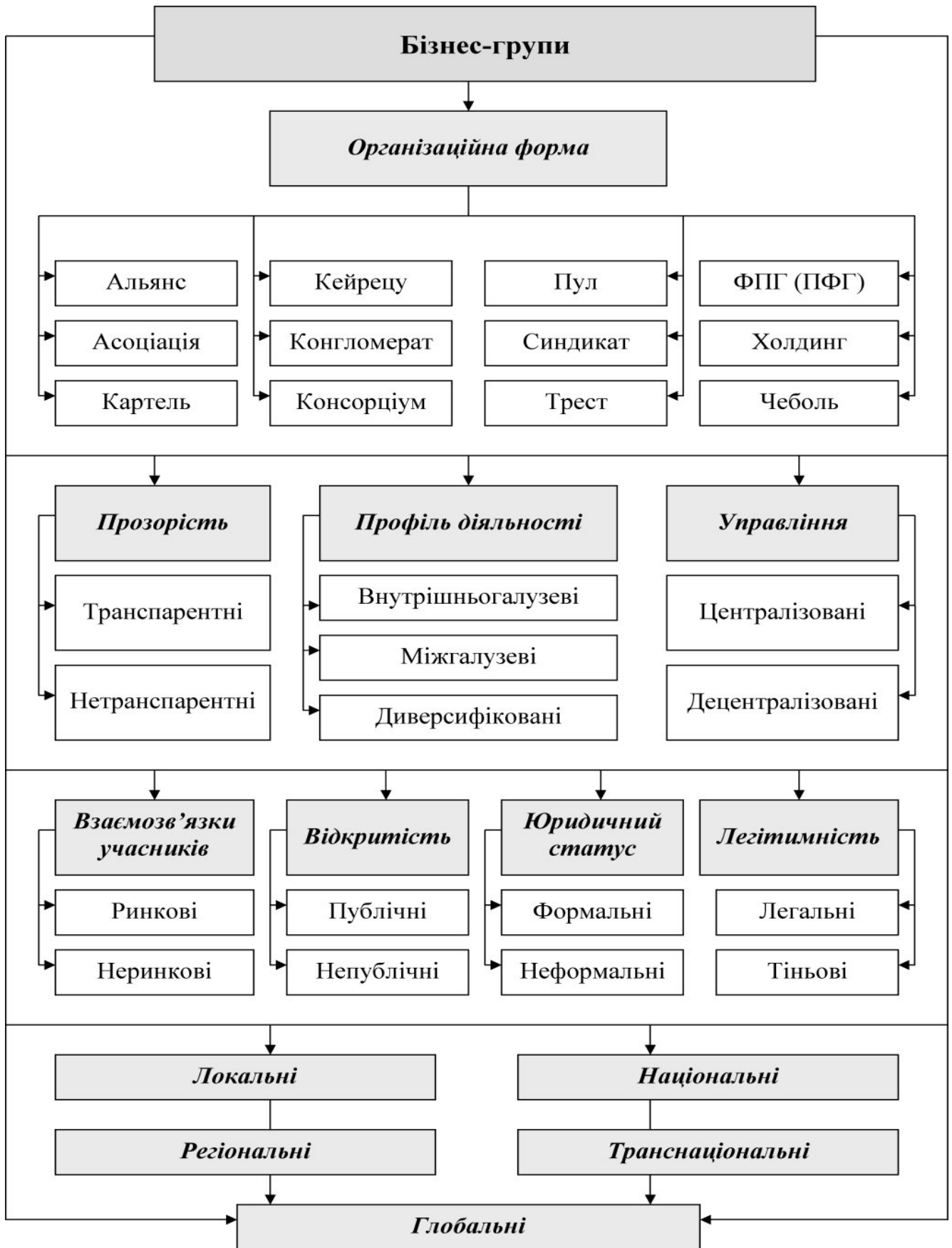

Рис. 2. Основні підходи до класифікації бізнес-груп

На підставі аналізу фактичного матеріалу в розділі доведено дедалі зростаюче значення глобальних стратегічних альянсів як нових організаційних форм транснаціональних бізнес-груп (табл. 1).

Таблиця 1

Порівняльна характеристика транснаціональних бізнес-груп за ключовими параметрами бізнесу (в балах)

(0 – найнижче значення, 1 – середнє значення, 2 – найвище значення)

№	Тип групи	Юридична свобода	Глобальні виробничі потужності	Синергія	Гнучкість	Особисті зв'язки	Крос-культурна взаємодія	Командний менеджмент	Глобальні комунікації	Об'єднання господарської діяльності	МСБ	Усього
1.	Асоціація	2	0	1	2	1	1	2	2	0	2	13
2.	Картель	1	0	1	0	0	1	0	1	0	0	4
3.	Конгломерат	1	1	2	1	1	1	1	1	1	0	10
4.	Консорціум	1	1	2	1	1	1	1	1	1	0	10
5.	Концерн	0	1	1	0	1	0	1	1	1	0	6
6.	Пул	1	0	1	1	0	0	0	1	0	0	4
7.	Синдикат	1	1	1	1	1	0	1	1	1	0	8
8.	Стратегічний альянс	1	2	1	2	2	2	2	2	1	2	17
9.	Трест	0	1	1	0	1	0	1	1	2	1	8
10.	Кейрецу	1	1	1	1	2	2	2	1	2	0	13
11.	Чеболь	1	1	1	1	2	2	2	1	2	0	13

Джерело: складено автором за даними <http://www.strategicalliance.com/company/statistics>.

При цьому ідентифіковано їх специфічні риси (не виступають самостійною юридичною особою, глибокий рівень внутрішньої кооперації, входження до складу як постачальників, так і конкурентів); крос-культурні особливості (табл. 2).

Таблиця 2

Характеристика глобальних стратегічних альянсів (станом на 2011 р.)

Функціональні типи	Північна Америка		ЄС		Японія		Світ	
	кількість	%	кількість	%	кількість	%	кількість	%
Операційно-складальні	148	41	141	53	92	52	381	47,6
Маркетингові	150	42	37	14	33	19	220	27,5
Виробничі	46	13	10	4	32	18	88	11,0
Дослідницькі	7	2	35	13	7	4	49	6,1
Інші	7	2	43	16	12	7	62	7,8
Усього	358	100	266	100	176	100	800	100

Джерело: складено автором за даними <http://www.strategicalliance.com/company/statistics>.

У розділі 3 «Розвиток транснаціональних бізнес-груп в Україні» проаналізовано головні складові потенціалу глобального корпоративного лідерства; визначено напрями вдосконалення інформаційно-організаційних зв'язків транснаціональних бізнес-груп і результати державно-корпоративної взаємодії в Україні.

Визначено основні параметри стійкості транснаціонального виробництва, зокрема, наголошено на пріоритетності таких, як: наявність інтернаціоналізованої виробничої структури, заснованої на автономізованій діяльності максимально географічно диверсифікованих виробничих підрозділів; здійснення централізованої фінансової політики в рамках транснаціонального формування; проведення єдиної науково-технічної політики в інтересах динамічного розвитку всієї системи транснаціонального виробництва; використання єдиного організаційно-інформаційного механізму вироблення й прийняття стратегічних рішень і координації діяльності ланок транснаціонального формування; контроль над акціонерним капіталом, насамперед завдяки прямим іноземним інвестиціям, а також за допомогою методів, не пов'язаних із закордонними активами.

Діагностовано ступінь проникнення транснаціональних бізнес-груп в економіку України. Констатовано, що рівень проникнення ТНК в її економіку є вкрай незначним. Автором наголошується, що, за даними рейтингу Financial Times

Global 500, із 100 найбільших компаній лише 20% представлено в Україні, при цьому більшість з них займаються обмеженим продажем власної продукції і лише окремі (Procter & Gamble, Johnson & Johnson, Coca-Cola, Philip Morris International, McDonald's) розвивають власне виробництво. Аналіз форм експансії іноземних ТНК в Україну дав можливість зробити висновок про те, що основною формою зовнішньої інтернаціоналізації зарубіжних корпорацій в Україні виступає поглинання національних підприємств. Так, станом на 1 січня 2010 р. загальний обсяг ринку злиттів і поглинань в Україні становив 4,9 млрд дол. США (110 угод).

Виокремлено чинники формування бізнес-груп у структурі української економіки, зокрема: високий рівень інвестиційних ризиків, які обмежують приплив іноземного капіталу в країну; специфіка «первісного нагромадження капіталу» в умовах глибокої економічної кризи та слабкий контроль з боку держави над підприємницькою діяльністю корпоративних структур, до неї причетних; відсутність розвинутого ринкового середовища і наявність олігархічної владної еліти в країні. При цьому зв'язок влади і бізнес-груп (олігархічний патронат) має, як правило, неофіційний характер і являє собою систему персональних взаємовідносин окремих представників влади і великого капіталу.

Доведено, що зазначені чинники обумовили специфіку форм і методів діяльності 35 українських бізнес-груп, серед яких за характером власності переважають приватні, а за країною походження – українські. Автором визначено три головних напрями збільшення потужності існуючих бізнес-груп, зокрема: розвиток інтеграції за рахунок встановлення вертикального контролю; горизонтальна інтеграція і, як наслідок, концентрація капіталу та підвищення його конкурентоспроможності на конкретному товарному ринку; створення стратегічних альянсів.

Зазначено, що українські бізнес-групи, за незначним винятком, не набули характеру транснаціональних. При цьому встановлено шляхи виходу національних компаній на світовий рівень, зокрема: створення транснаціональних компаній з українським капіталом (придбання національними бізнес-групами зарубіжних активів); заснування спільних транснаціональних компаній із залученням зарубіжних інвесторів; використання відносин міжнародної оренди, аутсорсингу, наукового та технологічного співробітництва із закордонними ТНК.

Констатовано низький рівень державної підтримки національних бізнес-груп, що певною мірою визначає низьку зацікавленість вітчизняних бізнес-груп високотехнологічними галузями. Зроблено авторський висновок про необхідність істотного законодавчо-інституційного реформування діяльності національних і зарубіжних бізнес-груп поряд з визначенням стратегічних пріоритетів і напрямів транснаціоналізації національної економіки.

ВИСНОВКИ

У дисертаційному дослідженні здійснено теоретичне узагальнення і представлено нове вирішення наукового завдання щодо визначення місця та ролі транснаціональних бізнес-груп у парадигмі глобального менеджменту.

Дослідження дозволило сформулювати такі висновки і рекомендації, які мають теоретико-методологічне та науково-практичне значення і характеризуються науковою новизною.

1. Сучасний світогосподарський розвиток характеризується недосконалою управлінською системою, що особливо в кризових умовах у поєднанні з ресурсно-демографічними проблемами, хвилеподібною динамікою експортно-імпортних операцій, міжкорпоративними конфліктами роблять імперативними організаційні зміни у всіх ланках менеджменту. У першу чергу це актуалізує проблему реорганізації транснаціональних бізнес-груп, адаптованих до функціонування в умовах масштабної концентрації та централізації капіталу всупереч сучасним тенденціям до зростання конкурентоспроможності високотехнологічних гнучких і мобільних бізнес-груп.

2. Розвиток корпоративних методик управління базується на виробничо-комерційних зв'язках бізнес-груп, які залишаються найважливішим інтегруючим елементом транснаціонального комплексу. Різні типи організаційної побудови транснаціональних корпорацій (функціональна структура організації управління, яка характерна для горизонтально інтегрованих бізнес-груп; багатодивізійна організаційна структура багатогалузевих (диверсифікованих) об'єднань; напівмережева, мережева, віртуальна структури) є результатом переорієнтації корпорацій на використання менш централізованих організаційних структур, що завдяки інформатизації додатково характеризуються модульністю, гнучкістю, широким форматом взаємодії. Нові антикризові технології менеджменту (процесно орієнтоване управління, збалансована система показників ефективності діяльності, система аналізу акціонерної вартості, нова концепція управління вартістю), у свою чергу, виокремлюють новий етап розвитку діяльності корпорацій.

3. Еволюція моделей управління пройшла ряд фаз власного розвитку. Сучасний етап характеризується як глобальний, характерними ознаками якого є інституційна незбалансованість та організаційна дестабілізація. У таких умовах актуалізується формування нової парадигми глобального менеджменту як системи концепцій, методологій і методів прогнозування, констатації та вирішення управлінських проблем. Корпоративний рівень такої парадигми представлений новітнім управлінським інструментарієм транснаціональних бізнес-груп, які сьогодні, демонструючи лідерські амбіції та високий стратегічний потенціал конкурентоспроможності, претендують на ключові владні позиції.

4. Бізнес-групи є групою компаній (юридичних осіб) із загальним центром стратегічного управління. Різноманітність характеру спеціалізації, форм зв'язку, статусу керівного центру, масштабів і характеру діяльності визначають основну стратегічну перевагу бізнес-груп, яка полягає в тому, що планомірно організоване управління в них охоплює не окремий етап технологічного циклу, а весь міжгалузевий цикл. Таким чином, бізнес-групи стають мезоекономічною структурою, ланкою управління, здатною формувати попит, зменшувати ринкову невизначеність, краще пристосовуватися до динамічних зрушень у споживанні й технологіях глобального ринку. Ключовими критеріями типології бізнес-груп виступають: мета створення; тип зв'язків; організаційна форма; специфічність

майнових зв'язків між підприємствами, які входять до складу групи; механізми управління спільною діяльністю; рівень централізації управлінських функцій.

5. Транснаціональне виробництво характеризується автономною виробничо-технологічною, організаційно-інформаційною, соціально-економічною системою, яка відносно не залежить від параметрів ефективності локальних сегментів (національних економік, де розташовані окремі структурні підрозділи). Стратегічними перевагами транснаціональних бізнес-груп виступають: наявність інтернаціональної виробничої структури, заснованої на ефективній співпраці зарубіжних підрозділів; здійснення централізованого фінансового управління; проведення єдиної науково-технічної політики в інтересах динамічного розвитку всієї системи транснаціонального виробництва; використання єдиного організаційно-інформаційного механізму вироблення стратегічних рішень і координації діяльності ланок транснаціонального формування; контроль над акціонерним капіталом, насамперед, через прямі іноземні інвестиції, а також за допомогою інших методів, не обов'язково пов'язаних з володінням власністю за кордоном (через управлінські контракти, ліцензійний трансферт тощо).

6. Сьогодні відбувається істотна організаційна оптимізація діяльності транснаціональних корпорацій; мережева організація їх діяльності спричиняє розмивання міжкорпоративних кордонів, зникнення традиційних інтернальних та екстернальних розмежувань організації, власних і зарубіжних технологій, великих і дрібних фірм. За таких умов трьома головними напрямками зростання економічного потенціалу існуючих бізнес-груп є: розвиток інтеграції за рахунок встановлення нових меж вертикального контролю; горизонтальна інтеграція; поширення практики створення стратегічних альянсів для досягнення спільних цілей.

7. Останнім часом дедалі зростає значення таких транснаціональних бізнес-груп, як глобальні стратегічні альянси. На відміну від інших організаційних форм, стратегічні альянси не є самостійною юридичною особою, а тому внутріальянсна кооперація набуває надзвичайно глибокого характеру і охоплює всі сторони діяльності групи. До складу альянсу входять не лише постачальники (наприклад, Marks & Spenser укладає неформальні угоди з багатьма постачальниками заздалегідь, до того, як товари увійдуть у моду), а й конкуренти (спільне використання новітніх технологічних досягнень France Telecom та Deutsche Telecom на внутрішніх ринках, об'єднання зусиль Grundig та Philips у галузі відеозапису, Honda і Rover в автомобілебудуванні). У цьому зв'язку в дисертації досліджено діяльність 800 глобальних стратегічних альянсів, що дало можливість кількісно і якісно систематизувати ключові сфери співробітництва їх учасників і виявити крос-культурні особливості бізнесу північно-американських, євро-азійських та японських альянсів.

8. В Україні сконцентрована вкрай незначна кількість іноземних філій транснаціональних бізнес-груп (їх у тисячі разів менше, ніж в ЄС, у сотні – ніж у Китаї та країнах Південно-Східної Азії, у десятки – ніж у пострадянських країнах). Це обумовлюється несприятливим кліматом для ведення бізнесу, неефективною податковою системою, низьким рівнем інвестиційної захищеності. Тому для України є доцільною державна політика використання переваг транснаціоналізації

економіки з одночасним захистом національного виробника у визначених галузях та створення передумов виходу українських компаній на закордонні ринки шляхом: охоплення ринків країн, що розвиваються, та ринків пострадянських країн; інтеграції в існуючі транснаціональні бізнес-групи; розвитку мережових структур та аутсорсингу.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

У наукових фахових виданнях:

1. Гончарова О.В. Траєкторії сучасного світогосподарського розвитку та орієнтири концепції глобального управління / О.В. Гончарова // Стратегія розвитку України: Науковий журнал. – № 6. – К., НАУ, – 2008. – С. 161–166 (0,58 д.а.).
2. Гончарова О.В. Формування сучасної парадигми міжнародного менеджменту як тема для наукового аналізу / О.В. Гончарова // Зб. наук. праць Інституту світової економіки і міжнародних відносин Національної академії наук України. – Вип. 56. – К., – 2008. – С. 156–164 (0,4 д.а.).
3. Гончарова О.В. Загальні передумови формування парадигми глобального менеджменту / О.В. Гончарова // Вісник Хмельницького національного університету: серія «Економічні науки». – № 5: Т. 1 (135). – Хмельницький, 2009. – С. 124–128 (0,36 д.а.).
4. Гончарова О.В. Генезис і характер реалізації управлінських рішень на протоголобальній стадії економічного розвитку / О.В. Гончарова // Економіка: проблеми теорії та практики: Зб. наук. праць. – Вип. 255: У 9 т. – Т. III. – Дніпропетровськ, ДНУ, 2009. – С. 598–612 (0,91 д.а.).
5. Гончарова О.В. Понятійно-категорійна сутність та основні засади глобалізації / О.В. Гончарова // Формування ринкової економіки: Зб. наук. праць. – Вип. 22. – КНЕУ, 2009. – С. 464–472 (0,46 д.а.).
6. Гончарова О.В. Проблеми глобальної дестабілізації і глобальні війни / О.В. Гончарова // Економіка та підприємництво: Зб. наук. праць молодих учених та аспірантів. – Вип. 23. – К., КНЕУ, 2009. – С. 68 – 75 (0,39 д.а.).
7. Гончарова О.В. Механізми та інструменти управління глобальними корпораціями / О.В. Гончарова // Ученые записки Крымского инженерно-педагогического университета: серія «Экономические науки». – Вип. 25. – Симферополь, 2010. – С. 105–110 (0,65 д.а.).
8. Гончарова О.В. Альянси у глобальному менеджменті / О.В. Гончарова // Інвестиції: практика та досвід: Науково-практичний журнал. – 2011. – № 14. – С. 43–49 (0,9 д.а.).

В інших виданнях:

9. Гончарова О.В. Можливості вирішення проблем глобального управління як інструменту забезпечення економічного розвитку України / О.В. Гончарова // Євроатлантична інтеграція України: можливості та перспективи: Міжнар. науково-практична конференція: Зб. статей / 4 березня 2008 року. – Вінниця: ВТЕІ, 2008. – С. 206–210 (0,25 д.а.).
10. Гончарова О.В. Перспективи розвитку національної економіки в умовах глобалізації / О.В. Гончарова // Інноваційні процеси економічного і соціально-

культурного розвитку: вітчизняний та зарубіжний досвід: Міжнар. конференція молодих учених і студентів: тези доповідей / 27–28 березня 2008 року. – Тернопіль: ТНЕУ, 2008. – С. 165–167 (0,08 д.а.).

11. Гончарова О.В. Європейський досвід партнерства держави та міжнародного бізнесу / О.В. Гончарова // Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації: Шоста Міжнародна науково-практична конференція молодих вчених: Зб. тез доповідей / 26–27 лютого 2009 року. – Тернопіль: ТНЕУ, 2009. – С. 34–35 (0,12 д.а.).

12. Гончарова О.В. Глобалізаційна дестабілізація крізь призму світової фінансової кризи / О.В. Гончарова // Інноваційний розвиток суспільства за умов крос-культурних взаємодій: матеріали другої міжнар. наукової конференції / 27–30 квітня 2009 року. – Суми: СОІПО, 2009. – С. 120–121 (0,18 д.а.).

13. Гончарова О.В. Сучасна практика глобальних трансформацій/ О.В. Гончарова. // Національні економічні стратегії розвитку в глобальному середовищі: Міжнар. науково-практична конференція: Зб. тез / 21–23 квітня 2009 року. – К.: ІСЕМВ, НАУ, 2010. – С. 38–39 (0,09 д.а.).

14. Гончарова О.В. Дослідження кризових явищ в економіці України/ О.В. Гончарова // Євроінтеграційний вибір України та проблеми макроекономіки: VIII Міжнар. науково-практична конференція молодих вчених та студентів: матеріали конференції / 22 квітня 2010 року. – Дніпропетровськ: ДУЕП, 2010. – С. 45–46 (0,15 д.а.).

15. Гончарова О.В. Транснаціоналізація як елемент формування сучасної парадигми глобального менеджменту / О.В. Гончарова // Стратегія розвитку України: Науковий журнал. – № 1. – 2010. – С. 114–120 (0,51 д.а.).

16. Гончарова О.В. Вплив глобалізаційних та інтеграційних процесів на рівень економічного розвитку України / О.В. Гончарова // Транскордонне співробітництво як важлива складова євроінтеграційних процесів України: матеріали міжнар. науково-практичної конференції / 6–7 травня 2010 року. – Чернівці: ЧТЕІ КНТЕУ, 2010. – С. 27–30 (0,21 д.а.).

17. Гончарова О.В. Транснаціональні корпорації як один з ключових факторів сучасної глобальної системи / О.В. Гончарова // Підприємницька діяльність в Україні: проблеми розвитку та регулювання: IV Міжнар. науково-практична конференція: зб. матеріалів / 27–28 травня 2010 року. – К.: МІБО КНЕУ, 2010. – С. 47–50 (0,15 д.а.).

АНОТАЦІЯ

Гончарова О.В. Розвиток транснаціональних бізнес-груп в парадигмі глобального менеджменту. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні відносини. – ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», Київ, 2012.

Дисертаційна робота присвячена комплексному дослідженню теоретико-методологічних і практичних аспектів розвитку транснаціональних бізнес-груп у парадигмі глобального менеджменту.

У роботі розглядається генезис концептуальних засад корпоративних методик управління, досліджено тенденції та суперечності становлення глобального менеджменту. Проаналізовано потенціал глобального корпоративного лідерства, місце національних бізнес-груп у системі глобального менеджменту, визначено перспективи їх інтеграції в зарубіжні корпоративні структури.

Автором розкрито принципові характеристики, загальностратегічну обумовленість і профіль участі в транснаціональних бізнес-групах, проведено комплексний аналіз особливостей їх розвитку в розвинутих економіках та економіках, що розвиваються. Аргументовано доведено пріоритетність створення глобальних стратегічних альянсів як організаційної форми транснаціональних бізнес-груп і охарактеризовано їх крос-культурні особливості.

Ключові слова: фінансово-промислові групи, транснаціоналізація, транснаціональні бізнес-групи, стратегічні альянси, корпоративний глобалізм, корпоративне лідерство, сучасна парадигма глобального менеджменту.

АННОТАЦИЯ

Гончарова О.В. Развитие транснациональных бизнес-групп в парадигме глобального менеджмента. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.02 – мировое хозяйство и международные экономические отношения – ГВУЗ «Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетьмана», Киев, 2012.

Диссертация посвящена комплексному исследованию теоретико-методологических и практических аспектов развития транснациональных бизнес-групп в парадигме глобального менеджмента.

В работе рассматривается генезис концептуальных основ корпоративных методик управления, исследованы тенденции и противоречия становления глобального менеджмента. Проанализированы потенциал глобального корпоративного лидерства, место национальных бизнес-групп в системе глобального менеджмента, определены перспективы их интеграции в зарубежные корпоративные структуры.

Автором раскрыты принципиальные характеристики, общестратегическая обусловленность и профиль участия в транснациональных бизнес-группах, проведен комплексный анализ особенностей их развития в развитых и развивающихся экономиках. Аргументированно доказано приоритетность создания глобальных стратегических альянсов как организационной формы транснациональных бизнес-групп и охарактеризованы их кросс-культурные особенности.

Ключевые слова: финансово-промышленные группы, транснационализация, транснациональные бизнес-группы, стратегические альянсы, корпоративный глобализм, корпоративное лидерство, современная парадигма глобального менеджмента.

ANNOTATION

Goncharova O.V. The development of business groups in the global management paradigm.—Manuscript.

The thesis for a Candidate degree in Economic Sciences. Specialty 08.00.02 – The World Economy and International Economic Relations – SHEI “Vadym Hetman Kyiv National Economic University”. –Kyiv, 2012.

The thesis is devoted to the comprehensive research of theoretical, methodological and practical aspects of transnational business groups in the paradigm of global management. Conceptual genesis of corporate management techniques, trends and contradictions of the global management have been researched. The potential of corporate leadership, the place of national business groups in the system of global management and the perspectives of foreign corporate structures integration have been analyzed. The research has showed business group classification, systematization of their tendencies, development and functional peculiarities, the place and the role in the conditions of the global management paradigm.

The analysis has proved that the new paradigm of global management is being formed in global conditions and on the one hand is characterized by complexity, contradictions of forms and mechanisms, institutional imbalances, existence of diverse management centres and on the other hand allows to rationalize the behaviour of its participants, provides the new system of relations between entities, guarantees the dynamic competitive advantages. The global environment of institutional development, trends and contradictions of the global management have been researched. The importance of business group formation in Ukraine has been stressed.

The criteria of typological characteristics and systematization of transnational business groups have been represented by specialization, organizational and legal forms of integration, types of connections between its structural elements, geographical origin. The organizational form of transnational business groups have been proved to be determined by its geographical location. It has been defined that the global strategic alliances are holding the leading position in high-tech industries, in particular software, pharmaceuticals, telecommunications, medical equipment, measuring instruments.

In the dissertation the new approaches to the analysis of transnational business groups on the basis of functional-regional matrix, which allows to identify the key features of their activity in terms of basic functions (operational and assembly, marketing, production and research) in North America, the EU and Japan have been described. The increased role and importance of such transnational business groups as global strategic alliances have been pointed out. The analyse has shown that unlike other organizational forms strategic alliance is not an individual legal entity and therefore internal alliance cooperation is quite strong and covers all aspects of the group activity. The members of the alliance have been proved to be not only providers but also competitors (joint use of the latest technological advances by France Telecom and Deutsche Telecom in the domestic markets, the association efforts of Grundig and Philips in the video, Honda and Rover in the automotive industry). The activity of 800 global strategic alliances and cooperation of their members have been described in the work.

The author has revealed fundamental characteristics, overall strategic dependence and participation profile in transnational business groups, which have been formed by indexes of informational transparency, fiscal, technological, operational optimization, organizational modernization, rational use of resources, internal management harmonization. In the work the parameters evaluating the effectiveness of management in transnational business groups that consists in maximization of the positive synergetic effects, intensification of system partner cooperation, reconfiguration of the investment portfolio, providing staff coordination and dissemination of regional expansion have been presented. The priority of global strategic alliances as an organizational form of transnational business groups has been reasonably proved in the research and their cross-cultural peculiarities (mainly marketing profile of the North American alliances, research priorities of the European Union alliances, the effective implementation of production functions in Japanese international strategic alliances) have been described. The comprehensive analysis of their development peculiarities in mature and emerging economies has been presented in the work.

The factors of business groups formation in the structure of the Ukrainian economy have been pointed out. In particular the high level of investment risks, that limit the inflow of foreign capital into the country; the specificity of "primitive capital accumulation" in a deep economic crisis circumstances and weak state control of the big business; lack of the developed market environment and the presence of oligarchic power elite in the country have been highlighted.

The weak state support of national business groups, which partly determines the lack of their interest in high-tech industries, has been stated. The conclusion that the legislative and institutional reform of national and foreign business groups is necessary as well as strategic priorities and the transnationalization of national economy definition has been made.

Keywords: financial-industrial groups, transnationalization, transnational business groups, strategic alliances, corporate globalism, corporate leadership, the modern paradigm of global management.